

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ การเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเป็นสุข การปลูกฝังความรักในการเรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนักในความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับเด็กและเยาวชนเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรสร้างให้เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทย (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา, 2544, หน้า 1) มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยธรรมชาติเพื่อเป็นกลไกที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถและความรู้สึกลึกซึ้งให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา ตลอดจนสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 1)

กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่มุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบอาชีพรู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, 2545) และรัฐบาลถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะต้องพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณภาพ โดยระบุในด้านการศึกษามีความจำเป็นต้องเร่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบ ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งในการพัฒนาความรู้และเป็นสังคมที่ประชาชนมีความสุข สนุกสนานกับการหาประสบการณ์และความรู้ใหม่ ๆ (นโยบายรัฐบาล, 2548, หน้า 7) หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544 ได้มุ่งเน้นทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถและคุณธรรม (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2546, หน้า 25) การจัดการเรียนการสอนควรให้นักเรียนทราบเกี่ยวกับบริบท (Context) ของสิ่งที่เรียนด้วย เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ มิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพังแต่อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม (Bronfenbrenner, 1997, pp. 513-531) การเรียนการสอนมิใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเฉพาะครูกับนักเรียนเท่านั้นแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หลายระดับ ตลอดจนทิศทางความก้าวหน้าและสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย ผู้ที่ศึกษาในเรื่องการเรียนการสอนจึงพึงตระหนักในอิทธิพลของบริบทสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน (ทิสนา แจมมณี, 2547,

หน้า 22) ตามแนวความคิดของ แอสติน (Astin, 1985, pp. 147-150) สภาพแวดล้อมทางการเรียน ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมด้านที่พักรอาศัย หรือสถานที่ สื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านวิชาการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูและการบริหาร ด้านสุขภาพ และด้านสถานนักเรียนและกลุ่มเพื่อนร่วมชั้น

การพัฒนามนุษยธรรมสำคัญอยู่ที่การศึกษา ซึ่งต้องไม่จำกัดอยู่ที่การศึกษาในโรงเรียนเพียงเท่านั้น ทั้งนี้เพราะความรู้ต่าง ๆ ที่สมควรได้รับมาจากรอบตัว ความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรใด ๆ จะอยู่ที่ “ความสามารถในการบริหารทรัพยากรมนุษย์” และ “ความสามารถในการเรียนรู้” เป็นสำคัญ องค์กรที่มีศักยภาพและอยู่รอดอย่างยั่งยืน ได้มีลักษณะของ “องค์การแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) (อานันท์ ปันยารชุน, 2543) แนวคิดของ แซงจ์ (Senge, 1990, pp. 139-269) เชื่อว่าการพัฒนาองค์การไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นจากบุคคลในองค์กรมีลักษณะ 5 ประการคือ การเป็นบุคคลที่รอบรู้ การมีรูปแบบวิธีการคิด การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม และการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะที่ดีที่สุด

สมองของมนุษย์ที่ธรรมชาติให้มาเป็นเพียงห้องว่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ตกแต่ง ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จึงจะทำให้สมองเป็นห้องที่สมบูรณ์เป็นสมองที่ฉลาด สิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกระตุ้นให้มีการสร้างเครือข่ายเส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อขึ้นมากมาย อันจะส่งผลให้มีความฉลาด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมศักดิ์สินธุระเวชญ์, 2542, หน้า 13) การเพิ่มพลังอำนาจ (Empowerment) ในการจัดการศึกษาเป็นเรื่องของทีมงานหรือบุคคลที่แสดงความรับผิดชอบในการปรับปรุงและพัฒนางาน ซึ่งต้องอาศัยความคิดและการดำเนินการที่สร้างสรรค์ภายใต้การยินยอมของบุคคลทุกระดับ (นิพนธ์ เสือก้อน, 2543, หน้า 5) แนวคิดที่สำคัญในการศึกษาของบุคคล และกลุ่มบุคคลจะกำหนดเป็นกรอบของการแปลความหมายสำหรับสร้างจิตสำนึกร่วมของสมาชิกในองค์กรและกระทำภายในสภาพแวดล้อมของตน (Evers & Lakomski, 1991, p. 114; Darke & Row, 1986, p. 91 อ้างถึงใน ลือชัย จันทรโป้, 2546, หน้า 69) องค์กรที่มีพนักงานซึ่งมีความสามารถในการสร้างผลงานที่ดีขึ้น (Group of People that can Create Better Results) ขึ้นอยู่กับ “วัฒนธรรมองค์กร” ของแต่ละแห่งซึ่งมีส่วนสร้างเสริมบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยหรือเกื้อหนุนให้พนักงานรักการเรียนรู้และขยันเสนอแนะกันมาก ๆ (อานันท์ ปันยารชุน, 2543) การสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้จึงได้รับความสนใจ และได้้นำความคิดเกี่ยวกับการสร้างการเรียนรู้ในองค์กรมาเป็นกระบวนการพัฒนาโรงเรียน

คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2546 ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดโครงการ “หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน” ซึ่งเป็นการปฏิรูปการศึกษาในทางปฏิบัติตามความเชื่อ

ที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเป็นโรงเรียนในพื้นที่มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานทางการศึกษาของชาติและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับชุมชนและสังคมมีการบริหารจัดการที่ประสิทธิภาพโดยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และมีความเชี่ยวชาญเป็นโรงเรียนต้นแบบในด้านการพัฒนาให้กับโรงเรียนอื่นได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ตามเจตนารมณ์ของนายกรัฐมนตรีที่กล่าวว่า ประเทศไทยมีคนเก่ง แต่กระจายกระจาย ไม่บ่มเพาะ ไม่รวมพลัง ไม่ขยายผลสิ่งที่เป็นของดีของประเทศ เพื่อการพัฒนาประเทศให้แข่งขันกับผู้อื่นได้ โรงเรียนในพื้นที่เป็นจุดเริ่มต้นเป็นเครื่องมือที่จะส่งเสริมเด็กขาดโอกาสให้ได้รับการพัฒนาในระดับมาตรฐานเป็นการขับเคลื่อนพลังปัญญา พลังประสบการณ์ พลังทรัพยากรเข้าสู่โรงเรียนเพื่อให้สามารถเป็นโรงเรียนที่มีระบบการเรียนการสอนที่ดีตลอดจนมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (ทักษิณ ชินวัตร, 2547)

ในภาวะวิกฤติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน การศึกษาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า ผลผลิตคนไม่ดี ผลผลิตคนพุ่มพวยปราศจากปัญญา มีผลการวิจัยที่ชัดเจนว่าผลผลิตทางการศึกษาไม่ได้สร้างปัญญา สอนแต่หนังสือหาได้สอนคนไม่ (พยุศักดิ์ จันทร์สุนทร, 2541, หน้า 4) การตรวจสอบแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้มีความเห็นตรงกันว่าแผนการจัดการกิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอนหรือคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน ทำให้นักเรียนได้รับเนื้อหาไม่ครบถ้วนตามหลักสูตร (กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2543) การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544) ข้อค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ คือ นักเรียนทุกชั้นมีความเห็นตรงกันว่าได้ทำกิจกรรมอย่างมีความสุข เพราะกิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียน (กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2543) ผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องตระหนักในการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ ทั้งด้านเนื้อหา (Substance) และด้านกระบวนการ (Procedure) (บุญตัน ดอกโรตง, 2546) จุดหมายที่สำคัญของกระทรวงศึกษาธิการในการปฏิรูปการศึกษา คือ การสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา, 2544, หน้า 6 อ้างถึงใน วันชัย บุญทอง, 2548, หน้า 46)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจว่า ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนใดบ้างที่ส่งผลต่อต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นต้นแบบการพัฒนาแก่โรงเรียนอื่น ผู้เกี่ยวข้อง และสาธารณชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก
2. เพื่อศึกษาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก
3. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในภาคตะวันออก

จำแนกตามประเภทโรงเรียนและระดับช่วงชั้น

4. เพื่อเปรียบเทียบองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามประเภทโรงเรียนและระดับช่วงชั้น

5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ส่งผลกระทบต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก

6. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน จากปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้ผู้บริหาร ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนและสภาพองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน เพื่อนำไปวิเคราะห์ วางแผนงาน และเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมให้การจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่เหมาะสม อันเป็นแนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็กอย่างเต็มศักยภาพต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก อยู่ในระดับใด
2. องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก อยู่ในระดับใด
3. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามประเภทโรงเรียน มีความแตกต่างกันหรือไม่
4. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามระดับช่วงชั้น มีความแตกต่างกันหรือไม่
5. องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามประเภทโรงเรียน มีความแตกต่างกันหรือไม่

6. องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามระดับช่วงชั้น มีความแตกต่างกันหรือไม่

7. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก มีความสัมพันธ์กับองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนหรือไม่

8. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนสามารถพยากรณ์องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนได้หรือไม่

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามประเภทโรงเรียน มีความแตกต่างกัน

2. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามระดับช่วงชั้น มีความแตกต่างกัน

3. องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามประเภทโรงเรียน มีความแตกต่างกัน

4. องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออก จำแนกตามระดับช่วงชั้น มีความแตกต่างกัน

5. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตะวันออก มีความสัมพันธ์กับองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน

6. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของโรงเรียนสามารถพยากรณ์องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนได้

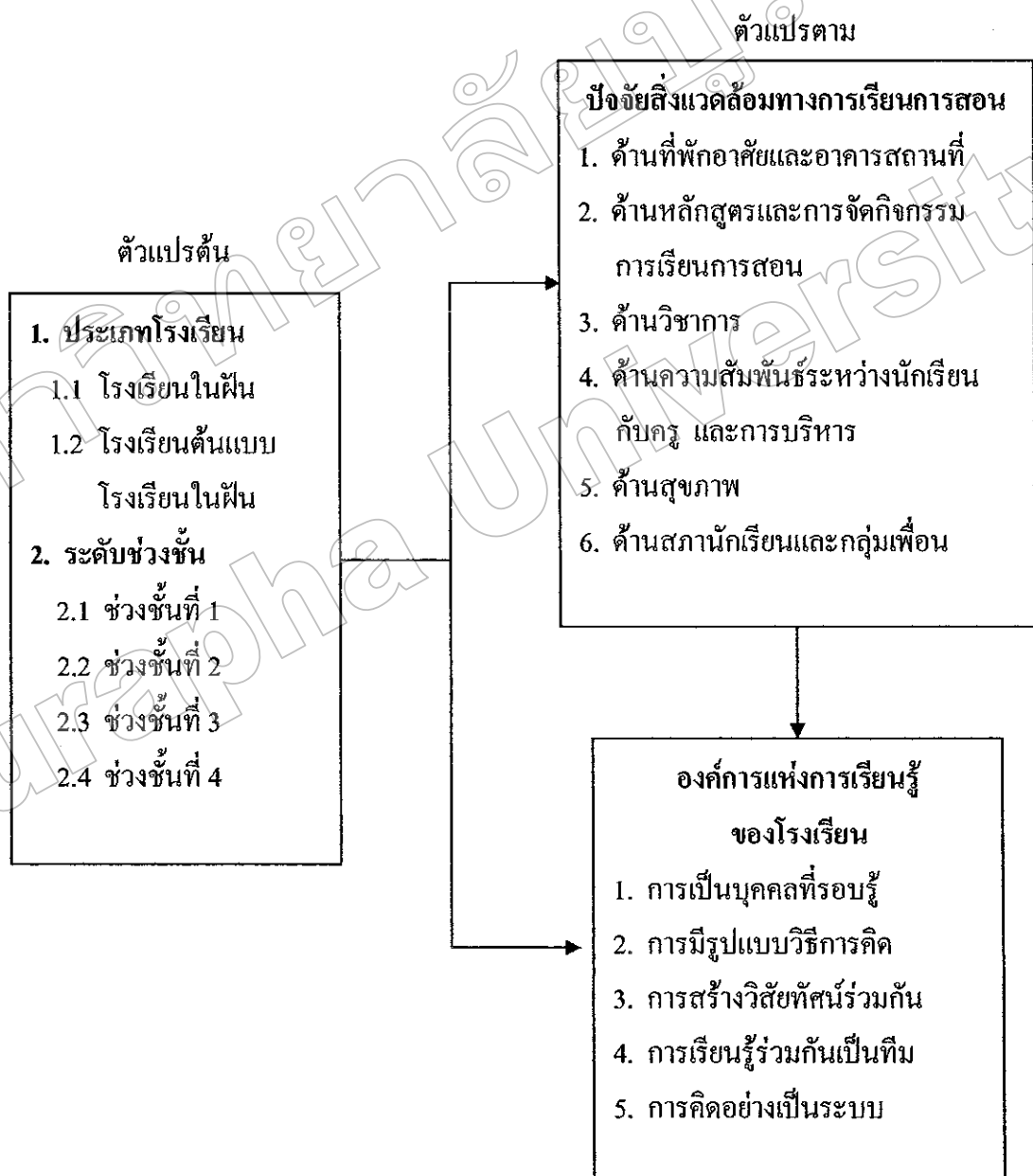
กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของนักวิชาการทางการบริหาร ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่ออิทธิพลทางการเรียนของนักเรียน ตามแนวคิดของ แอสติน (Astin, 1985, pp. 147- 150) ที่ได้เสนอแนวคิดว่าปัจจัยที่ส่งผลต่ออิทธิพลทางการเรียนของนักเรียน ประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้กับการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษานี้ขึ้นพื้นฐาน คือ 1) ด้านที่พักอาศัย และอาคารสถานที่ 2) ด้านหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) ด้านวิชาการ 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูและการบริหาร 5) ด้านสุขภาพ 6) ด้านสถานนักเรียนและกลุ่มเพื่อน

2. องค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ตามแนวคิดของ แซงจ์ (Senge, 1990, pp. 139-269) ประกอบด้วยวินัยการเรียนรู้ 5 ประการ คือ 1) การเป็นบุคคลที่รอบรู้ 2) การมีรูปแบบวิธีการคิด 3) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน 4) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม 5) การคิดอย่างเป็นระบบ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่ออิทธิพลทางการเรียนของนักเรียนและองค์การแห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย ปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียน การสอนของโรงเรียนคือ ด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่ ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ด้านวิชาการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูและการบริหาร ด้านสุขภาพ และด้านสถานักเรียนและกลุ่มเพื่อน องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน คือ การเป็นบุคคลที่รอบรู้ การมีรูปแบบวิธีการคิด การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม และการคิดอย่างเป็นระบบ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนของ โรงเรียนที่ส่งผลกระทบต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน ในเขตตะวันออก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากครูของโรงเรียน ในเขตตะวันออก ปีการศึกษา 2549 จากจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด สระแก้ว ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทราและนครนายก จากโรงเรียนในฝันจำนวน 29 โรงเรียน และโรงเรียนต้นแบบโรงเรียน ในฝันจำนวน 38 โรงเรียน รวม 67 โรงเรียน แยกตามชั้นเรียนสูงสุดของระดับช่วงชั้นห้องเรียนละ 1 คน คือ ชั้นเรียนสูงสุดของระดับช่วงชั้นที่ 1 จำนวน 43 คน ชั้นเรียนสูงสุดของระดับช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 42 คน ชั้นเรียนสูงสุดของระดับช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 320 คน ชั้นเรียนสูงสุดของระดับ ช่วงชั้นที่ 4 จำนวน 159 คน รวมทั้งสิ้น 564 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 608-609) ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ในการศึกษารวมทั้งสิ้น 230 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

3.1.1 ประเภทของโรงเรียน

3.1.1.1 โรงเรียนในฝัน

3.1.1.2 โรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝัน

3.1.2 ระดับช่วงชั้น

3.1.2.1 ระดับช่วงชั้นที่ 1

3.1.2.2 ระดับช่วงชั้นที่ 2

3.1.2.3 ระดับช่วงชั้นที่ 3

3.1.2.4 ระดับช่วงชั้นที่ 4

3.2 ตัวแปรตาม

3.2.1 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน

3.2.1.1 ด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่

3.2.1.2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3.2.1.3 ด้านวิชาการ

3.2.1.4 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร

3.2.1.5 ด้านสุขภาพ

3.2.1.6 ด้านสถานนักเรียนและกลุ่มเพื่อนร่วมชั้น

3.2.2 องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน

3.2.2.1 การเป็นบุคคลที่รอบรู้

3.2.2.2 การมีรูปแบบวิธีการคิด

3.2.2.3 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

3.2.2.4 การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม

3.2.2.5 การคิดอย่างเป็นระบบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน หมายถึง สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนของนักเรียนและครู โรงเรียนในพื้นที่เป็นอยู่ปัจจุบัน วัดได้จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน ดังนี้

1.1 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่ หมายถึง บริเวณที่พักของนักเรียน หอพักนักเรียน บ้านพักครู บ้านพักคนงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ห้องบริการต่างๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องน้ำ ห้องสุขา สภาพและลักษณะของห้องเรียน อุปกรณ์ในห้องเรียน

1.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านหลักสูตร หมายถึง ลักษณะเนื้อหาวิชาที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 2 ภาควิชา ได้แก่ สารการเรียนรู้แกนร่วม คือสารการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐาน และสารการเรียนรู้แกนเลือก คือ สารที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนด้านต่างๆ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และอื่นๆ ที่เอื้อประโยชน์และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านวิชาการ วิชางาน และวิชาชีพ ตลอดจนเทคนิควิธีการเรียนการสอน

1.3 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาตามแผนงาน การบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย การจัดทำแผนงานบริหารวิชาการ การจัดหาเครื่องเขียน แบบเรียน การจัดบริการแนะแนว การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดทำวารสาร ทางวิชาการ การช่วยเหลือทางวิชาการ การวัดผลและประเมินผลและการประชาสัมพันธ์ผล การปฏิบัติงาน

1.4 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร หมายถึง พฤติกรรมทางการเรียนการสอน อันได้แก่ ความเชื่อฟัง ความประทับใจ การเข้าร่วม กิจกรรมการเรียน และการเรียนรู้ด้วยการกระทำ จนเกิดเป็นทักษะและกิจนิสัย ส่วนการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานด้านการบริหารโรงเรียนในพื้นที่ตามแนวทางการดำเนินงานแผนงานหลัก โครงการ “หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน” การจัดบริการทางวิชาการและด้านธุรการ รวมทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับนักเรียน

1.5 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพภาวะที่สมบูรณ์ และ เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม ทั้งมิติทางจิตวิญญาณ (มโนธรรม) ทางสังคม ทางกาย และทางจิต มิได้หมายถึงเฉพาะการไม่พิการและการไม่มีโรคเท่านั้น แต่หากหมายรวมไปถึงการมีพลานามัย ที่สมบูรณ์ มีร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บด้วยการออกกำลังกาย ห่วงใยสุขภาพจิต สุขภาพกายดี สุขภาพใจดี การเรียนก็สัมฤทธิ์ผล

1.6 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสถานนักเรียนและกลุ่มเพื่อน หมายถึง คณะกรรมการ สถานนักเรียน หรือกิจการนักเรียน ตลอดจนพฤติกรรมความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน การพบปะ สังสรรค์เพื่อการบันเทิง ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ความสนใจในการเรียน และพฤติกรรม การเรียนของเพื่อนร่วมชั้น

2. องค์การแห่งการเรียนรู้ หมายถึง องค์การที่สมาชิกสามารถเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถแสดงศักยภาพสำหรับสร้างผลงานที่ต้องการ สามารถแสดงความคิดเห็นใหม่ อย่างเสรี และสามารถแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมกันสร้างความเป็นเลิศแก่ องค์การ วัดได้จากการตอบแบบสอบถามของครู โรงเรียนในฝัน ซึ่งมีองค์ประกอบขององค์การ แห่งการเรียนรู้ในคุณลักษณะ 5 ประการ ดังนี้

2.1 การเป็นบุคคลที่รอบรู้ หมายถึง สมาชิกมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดี ในการปฏิบัติงาน มีความเป็นตัวของตัวเอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีปฏิภาณไหวพริบ เป็นผู้ใฝ่ ใฝ่เรียนรู้ สามารถเพิ่มศักยภาพตนเองและมีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และปฏิบัติงาน ให้บรรลุความสำเร็จในชีวิตและองค์การ

2.2 การมีรูปแบบวิธีการคิด หมายถึง สมาชิกมีวิถีชีวิตที่ชัดเจน เข้าใจบทบาทหน้าที่ และสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการคิดให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร มีโลกทัศน์กว้างไกล ยอมรับการเปลี่ยนแปลง โดยไม่ยึดติดกับความสำเร็จในอดีต ร่วมมือร่วมใจประสานผลประโยชน์ขององค์กร

2.3 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง สมาชิกมาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ขององค์กร เพื่อการปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกันทำให้สภาพการคาดหวังในอนาคตที่สมาชิกปรารถนาเป็นจริงขึ้นได้

2.4 การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม หมายถึง สมาชิกมีการสนทนาประชุมปรึกษาหารือร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์ สามารถสอนงานซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งสามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมอย่างเป็นกันเองกับทุกคน

2.5 การคิดอย่างเป็นระบบ หมายถึง สมาชิกมีความคิดทันกับสถานการณ์ สามารถสร้างกรอบความคิดในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน สมาชิกสามารถคิดและปฏิบัติงานที่ซับซ้อนอย่างเป็นระบบโดยคำนึงถึงคุณภาพองค์รวมก่อน

3. ครู หมายถึง ผู้ที่เป็นครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาโรงเรียนในฝันในเขตตะวันออก ปีการศึกษา 2549

4. ประเภทของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนในฝันตามโครงการ “หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน” ในเขตตะวันออก แบ่งเป็น

4.1 โรงเรียนในฝัน หมายถึง โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ “หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน” ระดับอำเภอในเขตตะวันออก

4.2 โรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝัน หมายถึง โรงเรียนที่ผ่านการรับรองให้เป็นโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝัน ในเขตตะวันออก ตั้งแต่เริ่มโครงการ “หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน” จนถึงสิ้นปีการศึกษา 2548

5. ระดับช่วงชั้น หมายถึง ระดับช่วงชั้นที่ครูทำการสอนอยู่ ปัจจุบันแบ่งเป็น

5.1 ช่วงชั้นที่ 1 หมายถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

5.2 ช่วงชั้นที่ 2 หมายถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

5.3 ช่วงชั้นที่ 3 หมายถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 และ

5.4 ช่วงชั้นที่ 4 หมายถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6